

A török népek vallásai

Filológiai tanulmányok
a török vallásos szövegek köréből

Altajisztikai Tankönyvtár 4.

A török népek vallásai

Filológiai tanulmányok a török vallásos
szövegek köréből

Altajisztikai Tankönyvtár 4.

SZTE Altajisztikai Tanszék
MTA–SZTE Turkológiai Kutatócsoport

A török népek vallásai

Filológiai tanulmányok
a török vallásos szövegek köréből

Szerkesztette

Biacsi Mónika és Ivanics Mária

Szeged
2014

© SZTE, Altajisztikai Tanszék

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by other means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission in writing of the author or the publisher.

Printed by: TiszaPress Nyomda, Szeged

ISBN: 978-963-306-342-2

ISSN: 2062-9036

Tartalomjegyzék

Bevezető (Ivanics Mária)	7
Ósi hitvilág a török népeknél	23
Égkultusz. Tengrizmus a korai törökségnél. Szemelvények a II. Türk Kaganátus felirataiból (Eördögh Balázs)	25
Felhasznált irodalom	47
Az ósi hitvilág nyomai. Szemelvények a „pogány” Oguz-náméból (Danka Balázs)	49
Felhasznált irodalom	67
Az iszlám és egyes irányzatai a török népeknél	69
Az iszlám kezdetei Közép-Ázsiában. Szemelvények a Kutadgu Biligből (Dobrovits Mihály)	71
Felhasznált irodalom	86
A népi iszlám a steppén. Szemelvények Ötemis Hadzsi krónikájából (Szabolcs Krisztina)	88
Felhasznált irodalom	105
Alevi-bektasi vallásosság az Oszmán Birodalomban és Törökországban. Szemelvények az ásikversekből (Sudár Balázs)	108
Felhasznált irodalom	129
Az iszlám misztika és a szúfizmus. Szemelvények a török nyelvű szúfi irodalomból (Eördögh Balázs)	131
Felhasznált irodalom	154

Egyéb vallások a török népeknél	155
Buddhizmus a török népeknél. Szemelvények a Szitátrapatrából (Porció Tibor–Vér Márton)	157
Felhasznált irodalom	170
Manicheizmus a török népeknél. Szemelvények a Huasztuaniftból (Danka Balázs)	172
Felhasznált irodalom	186
Latin kereszténység a török népeknél. Szemelvények a Codex Cumanicusból (Kovács Szilvia–Göncöl Csaba)	188
Felhasznált irodalom	208
Judaizmus a török népeknél. Szemelvények krimesak és karaim bibliai szövegfordításokból (Olach Zsuzsanna)	211
Felhasznált irodalom	230
A terminológiai szójegyzékben használt rövidítések	233
Török vallási terminológiai szójegyzék	235
Név- és tárgymutató	248
A török nyelvű szövegek átírási táblázata	263
Facsimile mutató	265
Térképek (Nagy Béla).....	273
A szerzők rövid tudományos életrajza	277
Contents	281
English-language guide to the volume	283

Manicheizmus a török népeknél. Szemelvények a Huasztuaniftból¹

(DANKA BALÁZS)

A manicheizmus gnosztikus vallás, amely az alapítójáról, Mániról (i.sz. 217–276) kapta a nevét. Ugyan a vallásnak napjainkban már nincsenek hívei, de történeti jelentőségét tekintve világvallásnak nevezhetjük, mivel Észak-Afrikától Kínáig voltak követői. Máni egy zsidó-keresztény közösségben született Mezopotámia déli részén, amelyet 24 éves korában elhagyott, és saját tanai hirdetésébe kezdett. A manicheizmus zoroasztriánus és keresztény alapokon nyugszik, később pedig a kelet felé irányuló térítő tevékenység során kiegészült buddhista elemekkel is. Máni „végső” prófétaként tekintett magára, de elismerte a korábbi világvallások alapítóit is (Jézus, Zaratusztra, Buddha). A saját vallását nem újként határozta meg, hanem a korábbiak egyesítéséeként. A manicheizmus a zoroasztriánizmushoz hasonlóan dualisztikus vallás. Tanítása szerint az egymástól függetlenül létező két entitás, a Fény és a Sötétség az idők kezdete óta vívják kozmikus harcukat, melynek során összekeveredtek. Az egyház, illetve a hívők feladata az, hogy azokat újra különválasszák, s ezáltal ériék el a megváltást.

A MANICHEUS EGYHÁZ

A manicheus egyház piramisszerű hierarchia szerint épült fel, amelynek feje Máni. A hívők Mánit halála után is mindenkori egyházfőként ismerték el. Máni halála után a hierarchia csúcsán álló személy megnevezése a Vezető volt. Az egyház hivatalos ötszintű felosztása a következő: Tanítók vagy Mesterek, püspökök, presbiterek, Kiválasztottak, Hallgatók. A Kiválasztottak közül került ki a 12 tanító, a 72 püspök, és a 360 presbiter (Simon 2011: 429). Az egyházon belül nők is magas pozíciókba juthattak. A manicheus hierarchia alján a Hallgatók helyezkedtek el, akik az egyház világi ügyeit intézték, és ők szolgáltattak alamizsna formájában ételt a Kiválasztottaknak, hogy azok semmilyen formában ne szennyezzék be magukat az élet kioltásával, ugyanis a manicheizmus az életet különleges tiszteletben tartotta. A Kiválasztottak az ételt rituális étkezés

---

¹ A tanulmány a következő kötetben alapszik: Biacsi –Danka – Ótott-Kovács 2014.

során vették magukhoz, elválasztva a benne található Fényt a Sötétségtől, és megszabadítva azt az anyagtól, ezáltal közeledve a megváltás felé.

A manicheusok tevékenységét aktív térítés jellemezte. Ezt egy olyan univerzális vallás iránti igény motiválta, amely nem kötődött nyelvhez vagy etnikumhoz, és amelynek a célja az volt, hogy mindenkire eljuttasson. Máni nagy figyelmet fordított arra, hogy tanításait saját maga foglalja írásba, hogy tanait ne lehessen félremagyarázni, mint ahogy szerinte ez a kereszténység, a zoroasztrianizmus és a buddhizmus esetében történt. Úgy vélte, e három vallás tanításai mögött ugyanaz a végső igazság van, azonban ezt a próféták későbbi követői félremagyarázták. A manicheizmus könyves vallás, a szövegek lejegyzésére önálló írást fejlesztettek ki.

A manicheizmus külső szemmel nézve szinkretikus vallásnak tűnik. Ennek két oka van: egyrészt, mert a manicheizmus látszólag a fent említett vallások elegye, másrészt, mert a térítés folyamán a manicheizmust mindig a helyileg ismert vallás kulcsfogalmaival és terminológiájával magyarázták. Az adaptálás következtében a manicheizmus területtől függően más és más „köntösben” tűnt fel, illetve terjedt el. Nyugaton, a Római Birodalom felé történő terjeszkedés során az ottani keresztény vallási vezetők saját tanításaiktól elhajló eretneknek tekintették Mánit, követőit pedig eretnek keresztényeknek, és mint minden eretnekséget, a manicheizmust is üldözték.

A térítés során fontos szerephez jutottak a kereskedők, így a manicheizmus kelet felé irányuló terjesztése is elsősorban a Selyemúton vándorló szogd kereskedőknek köszönhető. A manicheusok kezdetben igyekeztek a helyi uralkodókat és előkelőket megtéríteni, hogy azok teret engedjenek a vallás szabad gyakorlásához. Ezt követően az ő támogatásukkal lehetett kolostorokat alapítani, és megszervezni a kis közösségeket. A térítők az uralkodók megtérését nyilvános vitákkal vagy csodának feltüntetett gyógyításokkal igyekeztek elérni.

A TÖRÖKSÉG ÉS A MANICHEIZMUS

A manicheizmus térhódítása Irántól keletre a 7. század végén kezdődött. A térségben elsősorban a vallás buddhista jellemzői kaptak hangsúlyt. A törökség körében a 8. század második felében kezdett el terjedni, miután a kínai Tang-dinasztia elleni An Lu-san vezette lázadás (755–763) leverésére érkező ujjur csapatok négy szogd Kiválasztottat vittek magukkal az uralkodó Bögü kagánhoz (759–779), aki 762-ben áttért, 763-

ban pedig államvallássá tette a manicheizmust. Ennek meggyőződésbeli okai is lehettek, de a környező államokétól eltérő vallás a politikai függetlenséget is szimbolizálhatta. Más vélemény szerint Bögü kagán csak felvette a manicheizmust, de államvallássá csak az őt 795-ben követő, más nemzetiségből származó kagán tette. Ezt az a feltételezést támasztja alá, hogy Bögüt 779-ben egy anti-manicheus lázadás során ölték meg. A manicheizmus története során kizárólag az Ujgur Kaganátusban vált államvallássá.

Bögü kagán uralkodása alatt a manicheusok 768-tól Kína északi részén is térítő misszióba fogtak, de az Ujgur Kaganátus kirgiziek általi megdöntése (840), és az ujugrok katonai főségének megszűnése után a térítés is megszűnt ebben a régióban. A manicheizmus üldözött vallássá vált Kínában, de mégsem tűnt el teljesen: a kínai manicheusok Délkelet-Kínában folytatták tevékenységüket, az ujugrok pedig a kelet-turkesztáni Kocsóban (Qočo) egészen a 11. század elejéig megtartották és gyakorolták a manicheizmust (Kósa 2013: 312).

HUASZTUANIFT, AZ ÓTÖRÖK MANICHEUS GYÓNÓIMA

Az ótörök nyelvű *Huasztuanift* (a szó jelentése ‘gyónóima’) egy, a manicheus valláshoz tartozó liturgikus gyónás. A szöveget a legtöbb liturgikus szöveghez hasonlóan az iráni nyelvekhez tartozó szogdból fordították (ó)törökre.

A manicheus gyónóimát rendszeresen, előre meghatározott időpontban adták elő, a vallás szent napján, hétfőn, illetve az éves Béma ünnepkor, Máni mártíromságára emlékezve. A gyónás helye a *csajdan* (*čaidan*), a böjti csarnok volt. A gyónás kollektív módon, rituális keretek között történt. A formula alapján az ún. profilaktikus típushoz tartozik, amely azt jelenti, hogy a bűnöket implicit módon vallják meg: „Amennyiben elkövettem volna...”. Ez a formula teszi alkalmassá arra, hogy a gyónást a közösség kollektív módon adja elő. A kollektív ima mintegy katalogizálja a vallásban bűnnek számító cselekedeteket, illetve mulasztásokat, így a hívő a gyónások alkalmával újra és újra átlátja azt, hogy a vallása szempontjából mi számít bűnnek, ezáltal a teljes korábbi életére vissza tud reflektálni. Az imát egy magas rangú pap adta elő, az hívek pedig egyszerre válaszoltak. Nem tudni, hogy a gyónás ilyen szertartása viszszevezethető-e Mániig, az első ilyen ismert kollektív gyónóima, ahol a gyónás szövegét többes szám első személyben mondják el, az éppen a *Huasztuanift* (Wilkens 2003: 18).

A *Huasztuanift* szövege tizenöt tételből épül fel, amelyek jól elkülöníthetők egymástól. Az egyes tételek a szövegben sorszám szerint következnek (pl. „Hetedik. Amennyiben...”), és minden tételt egy imaformula zár le: *manāstar hirzā*. A kifejezés pártus eredetű, jelentése ‘Bocsásd meg bűneimet!’.

Az első három tétel a vallás alaptételeit a kozmológiát, a makro- és mikrokozmoszt írja le. Ezek megtagadása a vallás alapvető tanításainak el nem fogadását jelenti, vagyis bűn. A negyedik, ötödik, hatodik és hetedik tétel a manicheizmusra való áttérés előtti életben elkövetett, és a vallás szempontjából bűnnek számító cselekedetekhez kötődik. A nyolcadik tételtől a gyónás az áttérés után elkövetett bűnökre és a helytelen vallásgyakorlásra vonatkozik (az imádkozás, gyónás, böjt, alamizsna elmulasztása és a tízparancsolat be nem tartása). Az utolsó tétel pedig összefoglalja a fentebb leírtakat, és bocsánatért könyörög minden olyan, az emberi gyarlóság miatt elkövetett helytelen cselekedetért, ami a felsorolásból kimaradt (Özertural 2011).

A szöveget valószínűleg szogdból fordították törökre, ugyanis a sorszámnevekkel való felosztás a szogd változatban is megvan, és más gyónószövegekben az ilyen jellegű felosztás nem ismert (Özertural 2011: 114).

A jelenlegi szövegközlés a következő kéziratokon alapul: az első 48 sort tartalmazó kézirat a *Turfanforschung Digitales Archiv*-ban található (URL1), a szövegnek megfelelő sorrendben *U8r*, *U8v*, *U10r*, *U10v* jelzetek alatt. A szöveg további részét a londoni kézirat képezi, amely a *British Library* gyűjteményének része *Or 8212 (178) [Ch 0015]* jelzettel. Létezik egy ujjur írásos változata is, amelyet a szentpétervári *Institut Vostokovedenija*-ban található SI D1 (*SI 3159*) jelzet alatt. Továbbá a következő töredékes kéziratok tartoznak a szöveghez, amelyek kettő kivételével megtalálhatóak a *Turfanforschung Digitales Archiv*-ban (további részletekhez lásd, Biacsi-Danka-Ótott Kovács 2014: 12).

A szöveg, vagy annak részei korábban is megjelentek. A berlini kéziratok egy részét Albert von Le Coq publikálta 1911-ben (reprint 1972). A teljes rekonstruált szöveg megtalálható Willie Bang 1923-as, illetve Jes Peter Asmussen 1965-ös munkáiban. Az utóbbi kiadás szövegének első 48 sora szintén a fent említett berlini kéziratokon alapul, illetve a londoni kéziraton, de hivatkozik a szentpétervári kéziraatra is. A szentpétervári kézirat legújabb kiadása Tuguševa (2008) nevéhez fűződik, de ezt korábban Radloff (1909), Malov (1951) és Dmitrieva (1963) is publikálta. Zieme (1966, 1975) elkészítette a töredékek katalógusát és olvasatát, és közreadta azok *facsimilé*-it is.

Az itt közölt *Huasztuanift*-változat manicheus írással íródott. A manicheus írás arámi eredetű, és jobbról balra olvasandó. A londoni kézirat végén található ábra tájolója azonban arra utal, hogy ezt a szöveget felülről lefelé is olvashatták (ekkor a sorok balról jobbra követik egymást). Az ábécé egyes betűinek van szóeleji és szóvégi változata is, ezek többnyire nem térnek el jelentősen egymástól, mint például az arab vagy az ujjur írás egyes betűinek esetében.

A *Huasztuanift* korábbi magyar fordításai Kakuk Zsuzsa (1985), illetve Kara György (2011) nevéhez fűződnek.

Szemelvények a *Huasztuanift*ből² (MHUa)

- (1) *χormuzta tānri beš tānri* (2) (1-5) Hormuzta³ isten, az Őt istennel⁴
*birlā qamağ tānri*lär sözinlūğün együtt, minden istenek parancsára,
(3) *yākkā sūñüşkālī kālī* (4) *inti* hogy a démonok ellen harcoljon, el-
anīg qilinčliğ šimnulugun (5) *beš* jött, és alászállt. Harcolt a gonosz tet-
törlüğ yāklārlüğün sūñüşdi (6) *tū Simnuval*⁵ és az ötféle démonnal⁶.
*tānri*li yākli yaruqlī qaralī ol (7) (6-10) Az istenek és a démonok, a
ödün qatildī χormuzta tānri (8) Fény és a Sötétség abban az időben
oğlanī beš tānri bizniğ özütmüz összekeveredtek⁷. Hormuzta isten
(9) *sön yāklīgün sūñüşüp balīg* fiai, az Őt isten, a mi lelkünk hosszú
bašliğ (10) *boltī yemā qamağ* ideig a démonokkal harcolva meg-

² Eredeti szöveg: U8r 1-12, U8v 1-12; U10r 1-12, U10v 1-3.

³ A név különféle jelentésben és formában igen elterjedt. Átvette a buddhizmus is. Az óperza *Ahura Mazda* (> középperza *Ormazd*, korai újperza *Hormuzd*) eredetileg a zoroasztriánus óperza vallás istene, *ahura* 'Isten, úr', *mazda* 'bölcesség'. A manicheus panteonban Hormuzta istenként szerepel, ugyanakkor a Fény Birodalom urának első hívására megjelenő Első Ember neve is, aki a Sötétséggel való harcban az isten „helyeti” küzd, mivel isten nemcselekvő entitás (Simon 2011: 402).

⁴ A manicheizmusban az ötös a szent szám, az öt elem, mint a világ alkotórészei, Hormuzta emanációi. Az öt pozitív elem: a Lég, a Szél, a Fény, a Víz és a Tűz (Simon 2011: 402).

⁵ Az iráni *Ahriman* 'a gonosz, a rossz isten, a sátán' megfelelője. *Ahriman*, *Ahremen* a középperza alakja az óperza, zoroasztriánus *Angra Mainyu*-nak. A törökbe a *šimnu* szogd közvetítéssel került (Gharib 2004: 375), vagyis a *šimnu* és az *ahriman* egyazon óiráni szókapcsolatra mennek vissza.

⁶ Ugyanúgy, ahogy Hormuztának öt „fia” van, a Sátánnak is öt emanációja létezik: a Füst, a Tűz, a Perzselő Homokvihár, a Víz és a Sötétség (Simon 2011: 401).

⁷ A Fény és a Sötétség elkeveredése valójában az érzékelhető világ létrejötte, amelyben a jó és a rossz, a fény és annak hiánya, a sötét keveredik.

yäklär uluġlariniġ (11) todunč-suz uwutsuz suq yäknij (12) yüz artuqı qırq tümän yäknij yawlaq (13) biligiñä qatılıp ögsüz köñül- (14) süz boltı kántu toġmıš qılın- mıš (15) mänigü täñri yerin uniüü iddi (16) yaruq täñrilärdä atrilti antada- (17) ta bärü täñrim yäk qılınçıña (18) aniġ qılınçlıġ šim- nu ögümüznü (19) saqınčimizni azġurduqın arqun (20) biligsiz ögsüz boltuqumuz üčün (21) qamaġ yaruq özütlärniġ töziñä (22) yiltiziña arıġ yaruq äzrua täñrikän- (23) kä näčä yazıntimiz yañiltimiz ärsär (24) yaruqlı qa- ralı täñrili yäkli (25) tözi yiltizi tedimiz ärsär (26) tırgürsär täñri tırgürür ölürsär (27) täñri ölüür tedimiz ärsär ädgüg (28) aniġaġ qop täñri yaratmıš ol (29) tedimiz ärsär mänigü täñriläriġ (30) ya- ratıġlı ol tedimiz ärsär ħormuzta (31) täñrili šimnulı inili ičili ol (32) tedimiz ärsär täñrim södə bärü (33) bilmätin täñrikä igidäyü muntaġ (34) uluġ čulwu saw sö- zlädimiz ärsär (35) mundaġ

sebesült és megsérült. Majd minden démonok legnagyobbikának, (11-15) a telhetetlen és szégyentelen Mohó- ság démonának, és a száznegyvenszer tízezer démonnak rossz tudatával ösz- szekeveredve értelem és érzelem nél- külivé vált⁸. *Ahol* magától született és teremtett, az örök mennyet teljesen elfelejtette (lit. elfelejtve elengedte), (16-19) a Fény istenektől elvált. Attól kezdve, Istenem, a démoni tettek által a gonosz tettű Simnu értelmünket és gondolatunkat félrevezette, korccsá, (20-25) tudattalanná, értelem nélküli- vé váltunk, s emiatt minden fénylélek⁹ alapja és gyökere ellen, a szent, fé- nyes Ezrua isten¹⁰ ellen valahányszor vétkeztünk, eltévelyedtünk, amikor a Fényt és a Sötétet, az isteneket és a dé- monokat egyaránt alapnak és gyökér- nek mondtuk, (26-30) “ha életre kel, isten kelti életre, ha meghal, isten öli meg” – amikor ezt mondtuk¹¹, “a jót és a rosszat mind az isten teremtette” – amikor ezt mondtuk, “ő az örök iste- neket teremtő” – amikor ezt mondtuk, „Hormuzta (31-35) isten és Simnu, öcs és báty” – amikor ezt mondtuk, Istenem, ha régóta tudatlanul az isten-

⁸ A manicheus vallásban az értelemnek különösen fontos szerep jut, ez ugyanis a megváltás elindítója (Simon 2011: 400).

⁹ *yaruq özü* ‘Fénylélek’ (Kósa 2013). A Fénylélek által juthat el az ember a megváltáshoz, a megváltó tudás ezen keresztül érhető el az egyén számára. A két gyökér pedig a két ellentétes princípiumra, a Fényre és a Sötétségre utal (Kara 2011: 207).

¹⁰ Ezrua: Zurwän. A közép-perzsa *zrw ’n, zrw ’n* (zarwän) a manicheus panteon legfőbb istensége, „a fényvilág legfőbb lénye”, indiai forrásokban megféleltetik Brahmával (Kara 2011: 196). Az ótörök szövegek gyakran csak *täñriként* említik (Asmussen 1965: 202, vö. Sundermann 1979: 101).

¹¹ A manicheus hit szerint téves az az állítás, hogy az életet az isten (Fény) teremtette és a halál isten akaratából van. Ugyanis a manicheus hit szerint a Fény nem aktív szereplő (nem cselekszik, nem terem), hanem belőle emanálódik, sugárzik ki minden. A tett az időben, míg a kisugárzás örökké létezik. A Sötétség aktivítása, harca kényszeríti cselekvésre, változásra a Fényt (Simon 2011: 401).

boşunçsuz yazuq yazıntımız (36)
ärsär täñrim amtï män raymast
(37) färzind ögünürmän yazuqda
boşunu (38) *ötünürmän manastar*
hirza (39) qutluğ pats[...]

nek hazudva ilyen nagy, káromló szavakat szoltunk, (35-41) ha ilyen megbocsáthatatlan vétkeket vétkezünk, Istenem, most én, Raimaszt Ferzind¹² [ezeket mind] megbántam, a vétkek alól bocsánatért esedezem. Manasztar hirza!¹³ (Ó) áldott kezdet [...]

(MHUb)¹⁴

(1) üçünç yemä beş täñrikä (2) çormuzta täñri oğlanıña (3) bir tintura täñri ekinti (4) yel täñri üçünç yaruq (5) täñri törtünç suw täñri (6) beşinç ot täñri sön (7) yäklügün süñüşüp (8) balıqduqın qaraq qatıldu- (9) qın üçün täñri yeriñärü (10) baru umatın bu yerdä (11) ärür üzä on qat (12) kök asra sägiz qat (13) yer beş täñri üçün turur (14) qamağ yer üzäkiñ qutı (15) qıwı öñü mänzi özi (16) özüti küçi yaruqı tözi (17) yiltızı beş täñri ol (18) täñrim södä bärü beş (19) täñrig bilmätin anığ yawlaq (20) biligin näçä sädimiz bertimiz (21) ärsär tört yigirmi türlüg (22) baş qiltımız ärsär on (23) yılan başlığ ärñäkin eki (24) qırq tişin tirig özüğ (25) aş içkü täñrig näçä (26) açtıttımız

(1-4) Harmadik. Továbbá, ami az Öt istent, *vagyis* Hormuzta isten fiait *illeti*: az első a Levegő istene, a második a Szél istene, a harmadik a Fény (5-8) istene, a negyedik a Víz istene, az ötödik a Tűz istene. *Mivel ezek* régóta a démonokkal harcolva megsebesültek, és a sötétséggel összekeveredtek, (9-13) emiatt az istenek földjére visszatérni nem tudtak, így e földön vannak. Fent a tízrétegű égbolt, lent a nyolc rétegű föld az Öt isten miatt áll fenn.¹⁵ (14-20) Minden a föld felszínén lévőknek áldása és kegyelme, színe és ábrázata, saját maga és lelke, ereje és fénye, alapja és gyökere az Öt isten. Istenem, régóta az Öt istent tudatlanul gonosz, rossz tudattal valahányszor megtörtük és megsértettük, (21-26) *neki* a tizennégy-

¹² Valószínűleg a másolatot, esetleg fordítást megrendelő személy neve, csak a berlini kéziratban szerepel (Kara 2011: 196).

¹³ Formula a bűnök alóli feloldozásért való könyörgéskor, 'Bocsásd meg a mi vétkeinket'. Pártus eredetű kifejezés a *Huasztuanif*ben (hasonlóan magához a *Huasztuanif* szóhoz). A pártus szavak jelenléte azt bizonyítja, hogy a keleti manicheizmusban az egyházi nyelv a pártus volt – feltehetőleg a 6. századig, amikor felváltotta a szogd (Asmussen 1965: 204).

¹⁴ Eredeti szöveg: L 32-63.

¹⁵ Az anyagi világot a sötétséggel összekeveredett, és attól megszabadulni nem tudó Öt isten miatt alkották meg. Asmussen (1965: 215) több példát is hoz más manicheus szövegekből arra, hogy a föld és az ég rétegeit elkülönítették.

ağrıttimiz ärsär (27) quruğ öl
yerkä beš (28) türlüğ tñlïğqa beš
türlüg (29) otqa iğaçqa näčä (30)
yazıttimiz ärsär amti täñrim (31)
yazuqda bošunu ötünür- (32) biz
manastar hirza

féle sebet okoztuk¹⁶, tíz kígyófejű
ujjunkkal, harminckét fogunkkal
az Élő Ént, az étel és ital istenét va-
lahányszor kínoztuk és gyötörtük,
(27-32) a száraz és nedves föld öt-
féle élőlény¹⁷ ellen, az ötféle fű és
fa¹⁸ ellen valahányszor vétkeztünk,
most Istenem, a vétkek alól bocsá-
natért esedezünk. Manasztar hirza!

(MHUc)¹⁹

(1) *yetinč* yemä (2) södä bärü
äki ağuluğ (3) yol başıña tamu
qapıqıña (4) azğuruğlı yolqa kim
tesär (5) bir igid nomuğ törüg
(6) tutuğma äkinti yemä yäkkä
(7) täñri tepän yükünč yükünüg-
mä (8) södä bärü täñrim kertü
(9) täñrig arığ nomuğ bilmätin
(10) uqmatın buryanlar arığ (11)
dıntarlar nomlasar kertkünmädin
(12) tärtrü yana igidäyü täñriči-
min (13) nomčimin tegmäkä
artizip (14) anıñ sawın alıp näčä
(15) yañılı baçaq bačadımiz (16)

(1-4) Hetedik. Továbbá régóta a Két
Méreg Út²⁰ kezdetéhez, a pokol ka-
pujához *félrevezető* útra jut: (5-11)
először, a hamis tant és törvényt tartó,
másodsor pedig a démont istenek
tartva *neki* hódoló. Régóta Istenem,
az igaz istent, a szent tant tudatlanul
és értetlenül, amit a burhánok, szent
kiválasztottak prédikáltak, nem hittük
el, (12-15) valamint félrevezetve azok
által, akik helytelenül és hazudva azt
mondták: „prédikátor, a tan prédikátora
vagyok”, az ő szavukat elfogadva va-
lahányszor tévesen bőjtöt bőjtöltünk,

---

¹⁶ Az anyagi világ dolgait az ember a különböző tevékenységei során megszabi, károsítja. Ez azért számít bűnnek, mert a *Huasztuanıfı*tben az Öt isten formájában megszemélyesített „Fényelemek” az anyagi világ alkotóelemei közé tartoznak, és amikor az anyagi világot az ember valamilyen formában átalakítja, megsérti, akkor valójában a Fény ellen követ el bűnt, a Fényt sebesíti meg. Az ilyen módon okozható tizennégy seb egy részét egy Sundermann (1985) által publikált közép-perzsa manicheus töredékből (M 12) ismerhetjük meg. A kéziratnak csak a száraz földben okozott sebeket leíró része maradt ránk, a nedvesben okozott sebekről szóló szakasz elveszett. A szárazban okozott sebek a következők: az ürülék és a piszok, amit rászórnak; a hegyek súlya; a földbe temetett hullák rothadása és bűze; faekével, ásóval, vasekével és hasonló szerszámokkal okozható sebek; az olvasztókemencében, sütőben, pörkölőkemencében okozott égési sebesülések; a források és kutak betemetése; a rátoposással, eltiprással okozott sebek (Sundermann 1985).

¹⁷ A manicheus vallás az élőlényeket öt csoportra osztja: az emberiség, a négy lábú állatok, a repülő élőlények, a vízi élőlények, csúszómászók. Ebbe a felosztásba a növényvilág nem tartozik bele.

¹⁸ A növényi világ öt osztálya, konkrét felsorolása nem ismert.

¹⁹ Eredeti szöveg: L 125-243.

²⁰ A pokol (*tamu*) kapujához vezető két út: a hamis tan követése, illetve a démonimádás.

ärsär näčä yañilu yüküntümüz (17) ärsär näčä yañilu puşi (18) berdimiz ärsär yemä buyan (19) bügtäg qilurbiz tep (20) yañilu näčä anig qilinč (21) qiltimiz ärsär yemä yäkkä (22) içkäkkä täñri tepän (23) tñliğig turaligig ölü-rüp (24) yüküntümüz ärsär yemä (25) burğan tepän igid nomqa (26) uduntumuz tapintimiz ärsär (27) qut qolu yüküntümüz (28) ärsär täñrikä yazinip (29) yäkkä tapintimiz ärsär (30) täñrim amti ökünürbiz (31) yazuqda boşunu ötünürbiz (32) manastar hirz (33) säkizinč kertü täñrig (34) arig nomuğ biltükümüzdä (35) bärü äki yiltizig üč (36) ödki nomuğ biltimiz (37) yaruq yiltizin täñri yerin (38) tünärig yiltizin tamu yerin (39) biltimiz yemä yer täñri yoq (40) ärkän öñrä nä bar ärmış (41) tepän biltimiz täñrili yäkli (42) nädä ötrü söñüşmiş (43) yaruqli qaralı qaltı (44) qatilmış yerig täñrig kim (45) yaratmış tepän biltimiz (46) yemä arqun yer täñri nädä (47) ötrü yoq bolğay yaruqli (48) qaralı qaltı adriğay (49) antada kesrä nä bolğay tepän (50) biltimiz äzrua täñrikä kün (51) ay täñrikä küçlüg täñrikä

(16-20) valahányszor tévesen hódol-tunk, valahányszor tévesen alamizsnát adtunk, továbbá azt gondolván, hogy erényes és nemes cselekedetet teszünk, valahányszor tévesen gonosz tettet (21-24) követtünk el, vagy a démont és a gonoszt istennek tartva, élőlényeket ölve neki hódoltunk, továbbá (25-30) őt burhának tartva, a hamis tant követtük és szolgáltuk, és áldásért könyörögve neki hódoltunk, így isten ellen vétkezve a démont szolgáltuk, Istenem, most *ezeket mind* megbánjuk, (31-34) és a vétkek alól bocsánatért esedezünk. Manasztar hirza!

Nyolcadik. Az igaz istent és a szent tant mióta megismertük, (35-39) a két gyökeret és a három idő tanát²¹ ismerjük, valamint a Fény gyökerét, *vagyis* az isten földjét, a Sötétség gyökerét, *vagyis* a pokol földjét (39-45) ismerjük. Továbbá megtudtuk, mi volt mielőtt a föld és ég *még* nem volt. Hogy az istenek és a démonok miért harcoltak, hogy a Fény és a Sötétség hogyan keveredett össze, hogy a földet és az eget ki teremtette, *ezt is* megtudtuk. (46-49) Továbbá, hogy az összekeveredett Föld és Ég miért fog megsemmisülni, hogy a fény és a sötétség hogyan fog szétválni, és ezt követően mi fog történni, (50-56) *ezt is* megtudtuk. Ezrua istenben, a Nap

---

²¹ Az *äki yiltiz* 'a két gyöker', vagyis a két princípium: a Fény és a Sötétség. Ezek eredeti állapotukban függetlenek és öröktől fogva léteznek. Az *üč öd* 'a három idő, három világekorszak' jelentésű. Az első szakaszban, (vagyis a kezdet) a Fény és a Sötét még elkülönült egymástól, a középső szakaszban (vagyis a jelenben) a két szubsztancia összekeveredett, és ekkor történnek az isteni kísérletek ezek szétválasztására. A végső szakasz (azaz az eljövendő) pedig, amikor a Fény és a Sötét ismét különválnak, és a két princípium visszakerül eredeti helyzetébe. Az *äki yiltiz üč ödki* nom kifejezés azt a tant illetve vallást jelenti, amelyik a Két Gyöker és a Három Idő köré épül, vagyis magát a manicheizmust (Özertural 2008: 18).

(52) burxanlarqa inantimiz (53) tayantimiz niġořak boltumuz (54) tört yaruq tamġa köñülümüz- (55) dā tamġaladimiz bir amranmaq (56) āzrua tāñri tamġasi ākinti (57) kertkünmäk kün ay tāñri (58) tamġasi üčünč qorqmaq (59) beř tāñri tamġasi törtünč (60) bilġa bilig burxanlar (61) tamġasi tāñrim biligimizni (62) köñlümüzni bu tört (63) törlüg tāñrilärdä aġitdimiz (64) ārsär orninta qamřattimiz (65) ārsär tāñri tamġasi buzulti (66) ārsär amti tāñrim yazuqda (67) bořunu ötü-nürbiz manastar (68) hirz toquzunč on (69) čayřapat tutduqumuzda bärü (70) üč aġzın üč köñlün üč (71) ālgin bir qamaġ özün tükäti (72) tutmaq kārġäk ārti tāñrim (73) bilip bilmätin āt'öz (74) säwiginčä yorip yawlaq iř (75) tuř adař qudař sawın (76)

és Hold istenében, az erős istenben, a burhánokban hittünk, és bízunk, hallgatóvá²² váltunk. A Négy Fényes Pecsétet²³ szívünkbe pecsételtük: az első a szeretet, vagyis Ezrua isten pecsétje, a második (57-61) a hit, vagyis a Nap és Hold istenének pecsétje, a harmadik az *istenfélelem*, vagyis az Őt isten pecsétje, a negyedik a bölcs tudás, vagyis a burhánok pecsétje. Istenem, ha tudatumkat és (62-65) szívünket ettől a négyféle istenségtől eltávolítottuk (felemeltük), őket helyükről elmozdítottuk, ha az isteni pecsét megsérült, (66-68) most Istenem, a vétkek alól bocsánatért esedezőnk. Manasztar hirza! Kilencedik. Amióta a tíz (69-75) parancsolatot²⁴ megtartjuk hármattal, hármattal szívvel, hármattal kézzel, egyet pedig egész lényünkkel kellett tökéletesen megtartani. Istenem, ha tudva-tudatlanul, a testi örömeknek élve, rossz társak és rokonok szavát

²² A manicheus egyházi hierarchia legalsó fokán található hallgatók (*niġořak* < szogd *nywř'k* 'Auditor'), akik fő feladata a vallási előírások betartása mellett a kiválasztottaknak engedelmeskedni, valamint őket táplálni és ellátni. Az egyház felépítését, lásd a bevezetőben.

²³ A Fény négy pecsétje: a szeretet, a hit, az istenfélelem és a bölcsesség. Másutt ezek a helyes élet parancsai a manicheusok (azon belül az electusok, vagyis a kiválasztottak) számára. A Három Pecsét: a száj, a kéz és az öl pecsétje (*tria signacula oris et manuum et sinus*) (Simon 2011: 428) és a negyedik pecsét: Máni („a próféták pecsétje”) (Simon 2011: 451). A száj pecsétje a szó tisztaságát és a bizonyos étkezési szabályokat jelenti (húsevés és alkohol ivás tilalma, böjt). A kéz pecsétje (másnéven a „kezek békéje”) az erőszakmentességet. Az öl pecsétje pedig a cölibátus, a tartózkodás a testi örömöktől. A pecsét a szíven: a legtöbb vallásban (kereszténység, iszlám) a hit elfogadása, a hit törvényei szerint cselekedni és élni.

²⁴ A hallgatókra (auditorokra) vonatkozó tíz parancs, illetve tiltás: 1) a hamis istenek és tanok megtagadása, 2) a beszéd tisztasága (a hazugság tilalma), 3) az étkezés tisztasága (hús- és alkoholtilalom), 4) ügyelni arra, hogy a prófétákról tiszteletlenül ne beszéljen, 5) házassági hűség, és a böjt napjain önmegtartóztatás, 6) azok segítése, akik szenvednek vagy megtartóztatják magukat a kapzsiságtól, sóvárgástól, 7) tartózkodni a hamis prófétáktól, 8) szükségtelenül nem ártani semmilyen létezőnek, 9) tartózkodni a lopástól és csalástól, 10) tartózkodni a mágjától, mágikus szerectől és egyéb ártó dologtól (Skjærvø 2006: 55). Jelentős átfedések figyelhetők meg a keresztény és zsidó tízparancsolattal, valamint a buddhista nyolc nemes erénnyel (pl. helyes beszéd, helyes életmód, helyes cselekvés).

alip könjülün körüp yilqıqa (77) barımqa bolup azu muñumuz (78) taqımız tägip bu on çaxşapatıg (79) sidimız ärsär näçä ägsüttümüz (80) kärgättimiz ärsär amtı täñrim (81) yazuqda boşunu ötünürbiz (82) manastar hirz (83) *onunç* күnkä tört alqış (84) äzrua täñrikä kün ay täñrikä (85) küçlüg täñrikä buryanlarqa (86) bir biligin arıg könjülün (87) alqansıg törü bar ärti (88) yemä qorqmatın ärmägürüp (89) ädgüti tükäti alqanmadimız (90) ärsär yemä alqanur ärkän (91) könjülümzni saqınçimızni (92) täñrigärü tutmadimız ärsär (93) alqışimız ötügümüz täñrikä (94) arıgın tägmädi ärsär nä yerdä (95) tidinti tutuntı ärsär amtı (96) täñrim yazuqda boşunu ötünür- (97) biz manastar hirz (98) *bir yigirminç* yemä yeti türlüg (99) puşı arıg nomqa ançulasıq (100) törü bar ärti yemä beş täñri (101) yaruqın quwratıgılı friştılär (102) çroşttag padwaçtag täñri täñrigärü (103) bardaçi boşuntaçi beş täñri (104) yaruqın biziñärü kälürdi ärsär (105) biz

(76-80) megfogadva, az ő akaratak szerint jószággal és vagyonnal törődünk, vagy mivel bánat és szükség ért bennünket, ezt a tíz parancsolatot megszegtük, *továbbá* valahányszor hiányosan vagy elégtelenül *teljesítettük*, most Istenem, (81-83) a vétkek alól bocsánatért esedezőnk. Manasztar hirza!

Tizedik. Naponta négy ima²⁵: (84-90) Volt egy törvény, hogy Ezrua istenhez, a Nap és Hold istenéhez, az Erős istenhez, a burhánokhoz egy tudattal és tiszta szívvel imádkozzunk. És ha *istenfélelem* nélkül henyélve, nem helyesen és tökéletesen imádkoztunk, továbbá miközben imádkoztunk (91-95) szívünket és gondolatunkat nem emeltük istenhez, *vagy* ha imánk és fohászkodásunk nem teljességgel ért el istenhez, vagy valahol megakadt, elakadt, most (96-100) Istenem, a vétkek alól bocsánatért esedezőnk. Manasztar hirza!

Tizenegyedik. És volt egy törvény, hogy hétféle alamizsnát adományozzunk a szent vallási *közösségnek*²⁶. Továbbá az Őt isten (101-104) fényét összegyűjtő angyalok, valamint

---

²⁵ A napi négy imát hajnalban, délben, naplementekor és éjjel végezték, szigorú előírásokat követve, amelyek meghatározták a rituális mosakodást, az ima szövegét és az imádkozás szer-tartását. Nappal a Nap, éjjel pedig a Hold felé fordulva imádkoztak, ha egyik sem volt látható, akkor északi irányba vagy a Sarkcsillag felé (Skjærvø 2006: 56). A kiválasztottaknak pedig napi hét ima kötelező (Asmussen 1965: 222).

²⁶ Ezt a kiválasztottak táplálására és ellátására szolgálatják. A hallgatók így kárt okoznak az Élő Szellemnek, de ezt a kiválasztottak érdekében cselekszik, tehát vétküik megbocsátható. A tehetősebb hallgatók egyébként, akár pénzbeli segítséget is nyújthatnak monostorok építéséhez és fenntartásához (Skjærvø 2006: 56).

adruq adruq etip yaratip (106)
nomqa kigürsüg törü bar (107)
ärti azu muṣ ućün azu (108) puši
bergäli qızganip (109) yeti türl-
üg puši nomqa (110) tükäti berü
umadimiz ärsär (111) täñrigärü
pardači bošuntači (112) beš täñri
yaruqin äwkä barqa (113) badimiz
ärsär anig qilinčlig (114) kişikä
yawlaq ünliġqa (115) turaliġqa
berdimiz ärsär (116) töktümüz
saćtimiz ärsär (117) täñri yaruqin
yawlaq yergärü (118) idtimiz ärsär
täñrim amti (119) yazuqda
bošunu ötünürbiz (120) manastar
hirza

Hrostag és Padvahtag isten²⁷ az ég felé menő és megszabaduló Őt isten fényét, amikor felénk hozta, (105-110) volt egy törvény, hogy ezt mi külön-külön megalkotva, megteremtve a vallási közösségnek továbbadjuk. Akár bánatunk miatt, akár mert az adomány adással fukarkodtunk, a hétféle alamizsnát a vallási közösségnek tökéletesen nem tudtuk megadni, (111-116) az ég felé menő és megszabaduló Őt isten fényét házunkhoz és tulajdonunkhoz kötöttük, gonosz tettű embereknek vagy rossz élőlényeknek (hend.) adtuk, elpocsékoltuk és szétszórtuk, (117-120) így az isten fényét rossz helyre küldtük, Istenem, most a vétkek alól bocsánatért esedezünk. Manasztar hirza!

(MHUd)²⁸

(1) tört yigirminč bir yilqa yeti (2)
yemki olursuq törü bar ärti (3) bir
ay çayşapat tutmaq käreġäk (4) ärti

(1-5) Tizennegyedik. Volt egy törvény, hogy egy évben hét jemkit²⁹ kell ülni. Az egy hónap parancso-

²⁷ Szogd *pōw'xtq* 'Answer, Padwakhte', a szogdban a szó pártus eredetű ott *padwāxtag (Gharib 2004: 273). A pehleviben *xrōštan* 'call, cry' alakot találunk (MacKenzie 1986: 94). A második teremtés során a Sötétség fogságában lévő lélek felszabadítására az Élő Szellem szólítja az Első Embert, aki visszaemlékszik fénytől való származására, és válaszol (Simon 2011: 426). Így nyitja meg Hrostag isten a kaput Hormuzta és az Őt isten előtt, hogy visszajussanak a Fény Birodalmába (Kara 2011: 203). Majd ez történik az egyéni megváltás folyamatában is: érkezik a „hívás”, és a megváltást kereső ember részéről a „válasz” (Simon 2011: 436). Más manicheus szövegekben is önálló istenekként szerepelnek.

²⁸ Eredeti szöveg: L 273-337.

²⁹ A *yemki* ünnepeket a manicheus vallás vezető mártírjai emlékezetére tartották (pl. Máni, Jézus, a Három Presbiter stb.). Ezek az ünnepek megszakítás nélkül tartott kétnapos böjtöt foglaltak magukba (feltételezhetően ugyanazokkal a szertartásokkal, amelyeket a heti böjtnapokon is végeztek). Kivéve a Máni emlékezetére tartott *yemkit*, ez valószínűleg egy 26 napos böjti hónap volt (*çayşapat ay*). Ezt követte a *Bēma yemki*, vagyis a Máni emlékére tartott böjti hónap 27. és 28. napja, a manicheus vallási naptár legnagyobb ünnepe. Egyúttal ez az egyházi év kezdete is (Eif). A *bēma*, amiről az ünnep a nevét kapta, egyrészt jelképezi az ötlépcsős trónust (szimbolizálva az egyház hierarchiáját), melyen Máni ül (Simon 2011: 418). Másrészt egyfajta „bírói szék”, vagyis Jézus trónja, mely előtt az emberek összegyűlnek az idők végezetén (Simon 2011: 427).

yemä čaidanta yemki (5) olurup
bačaq bačap (6) täñri buryanqa bir
biligin (7) köñültä bärü bir yilqı
(8) yazuqumuzni boşunu ötün-
mäk (9) kargäk ärti täñrim yeti
yemki (10) tükäti oluru umadimiz
ärsär (11) bir ayqı çayşapatıg ädg-
üti (12) tükäti arıtı tutu umadimiz
(13) ärsär yemä čaidanta yemki
(14) bačaq ädgüti nomča törüčä
(15) oluru umadimiz ärsär bir
(16) yilqı yazuqumuzni bir bi-
ligin (17) köñültä bärü boşuyu
qol- (18) madimiz ärsär näčä äg-
sük (19) kargäk boltı ärsär täñrim
(20) amtı yazuqda boşunu ötü-
nür- (21) biz manastar hirz

(22) *beş yigirminç* kün sayu näčä
(23) yawlaq saqinç saqinurbiz
(24) näčä sözlämäsiz irinçülüg
(25) söz sözläyürbiz näčä (26)
işlämäsiğ iş işläyürbiz (27) anıg
qılınçqa irinçükä (28) kántü özü-
müzni ämgätirbiz (29) yemä
künkä aşaduqumuz (30) beş täñri
yaruqı kántü özüümü (31) özütü-
müz todunçsuz uwutsuz (32) suq
yäk säwiginčä yorıduq (33) üçün
yawlaq yergärü barır (34) anı
üçün täñrim yazuqda (35) boşu-
nu ötünürbiz manastar (36) hirza
täñri dinmurwa üçün (37) täñrim
ägsüklüg yazuqluğ- (38) biz
ötäğçi berimçibiz (39) todunç-
suz uwutsuz suq (40) yäk üçün
saqinçin sözin (41) qılınçin yemä
közün körüp (42) qulqaqin äşi-

latát meg kellett tartani, továbbá
a csajdanban jemkit ülvé, böjtöt
böjtölvé (6-10) istenhez és a burhá-
nokhoz egy tudattal és teljes szívből
(adva) egy évnyi vétkeink megbo-
csátásáért kellett esedezni. Istenem,
ha a hét jemkit nem tudtuk tökélete-
sen megülni, (11-16) ha az egyhavi
parancsolatot nem tudtuk helyesen,
tökéletesen és teljesen megtartani,
valamint a csajdanban a jemki böjtöt
nem tudtuk helyesen, a tan és a tör-
vény szerint megülni, valamint ha
egy évnyi vétkeinknek egy tudattal
(17-20) és *teljes* szívből adva meg-
bocsátásáért nem könyörögtünk, ha
bármelyikben hiányosságunk vagy
szükségünk volt, Istenem, most a
vétkesek alól bocsánatért esedezünk.
(21-26) Manasztar hirza!

Tizenötödik. Minden nap meny-
nyi rossz gondolatot gondolunk,
mennyi kimondhatatlan, aljas
szót szólunk, mennyi elkövethet-
etlen cselekedetet teszünk, (27-
29) gonosz *tettekkel*, aljassággal
saját magunkat gyötörjük. To-
vábbá, amit mindennap magunk-
hoz veszünk, (30-36) az Őt isten
fénye, saját magunk, a lelkünk,
mivel a telhetetlen és szégyente-
len Mohóság démonának kedve
szerint élünk, rossz helyre halad.
Ezért, Istenem, a vétkesek alól bo-
csánatért esedezünk. Manasztar
hirza! Dinmurwa isten végett (37-
40) Istenem, hiányosak, vétkesek
vagyunk és bűnösök vagyunk, a
telhetetlen és szégyentelen Mo-
hóság démona miatt gondolattal,

dip tilin sözlöp (43) älgın sunup
adaqın yorıp (44) ürkä üzüksüz
ämgätirbiz (45) beş täjri yaruqın
quruğ öl (46) yerig beş türlüğ tın-
liğig beş (47) türlüğ otuğ iğacığ
yemä (48) ägsüklüg yazuqluğbiz
on (49) çaxşapatqa yeti puşıqa üç
(50) tamğaqa niğošak atın tutar-
(51) biz: qılınçın qılu umazbiz
(52) yemä yaruq täjrilärkä arığ
(53) nomqa täjriçi nomçı arığ
(54) dintarlarqa: näçä yazıntımız
(55) yañılımız ärsär yemä täjri
(56) aymiş ötçä biligçä (57)
yorımadımız ärsär täjrilär (58)
köñülin bertdimiz ärsär yemä
(59) yemki baçaq alqış çaxşapat
(60) nomça törüçä tutu umadımız
(61) ärsär näçä ägsüttümüz (62)
kärgättimiz ärsär kün sayu (63)
ay sayu suy yazuq qılur- (64) biz
yaruq täjrilärkä nom qutıña (65)
arığ dintarlarqa suyda yazuqda
(66) boşunu ötünürbiz manastar
(67) hirz .....bir yigirminç ay
beş otuzda

szóval (41-45) és tettel, és mert
szemével látunk, fülével hal-
lunk, nyelvével szólunk, kezével
adunk, lábával járunk hosszú ide-
je, folyamatosan gyötörjük az Öt
isten fényét, a száraz és nedves
(46-50) földet, az ötféle élőlényt,
az ötféle füvet és fát. Továbbá hi-
ányosak és vétkesek vagyunk a
tízparancsolat, a hét alamizna és
a három pecsét szerint. Hallgató a
nevünk, (51-55) *de az előirt* cse-
lekedeteket megtenni nem tudjuk.
Továbbá a Fény istenek, a szent
tan, a prédikátorok, a tan prédiká-
torai, a szent kiválasztottak ellen
valahányszor vétkezünk, elteve-
lyedtünk, vagy nem az isten által
(56-60) kinyilatkoztatott taná-
csok és tudás szerint éltünk, az is-
tenek szívét összetörtük, a jemki
böjtöt, az imát és a *tízparancsola-*
tot, a tan és törvény szerint meg-
tartani nem tudtuk, (61-64) s va-
lahányszor *ezeket* hiányosan vagy
elégtelenül *teljesítettük*, minden
nap és minden hónapban bünö-
ket, vétkeket követünk el. A Fény
istenekhez, a magasztos tanhoz³⁰,
(65-67) a szent kiválasztottakhoz
bűneink és vétkeink alól bocsána-
tért esedezünk. Manasztar hirza!
[...] 11. hónap 25-én.

---

³⁰ A kifejezés a nyugati értelemben vett gnózis megszemélyesített formájaként értelmezhető (Özertural 2008: 134).

Felhasznált irodalom

- Asmussen, J.P. (1965): *Huastvanift. Studies in Manichaeism*. Copenhagen.
- Bang, W. (1923): Manichäische Laien-Beichtspiegel. *Le Muséon* 36. 137–242.
- Biacsi M. – Danka B. – Ótött-Kovács E. (2014): *Huasztuanift. Az ótörök manicheus gyónás*. Szeged.
- Clark L. (1997): Turcic Manichean Literature. In: Mirecki, P. & BeDuhn, J. (eds.) *Emerging from Darkness – Studies in Recovery of Manichean Sources*. Leiden, New York, Köln.
- Dmitrieva, L.V. (1963): Huastuanift. Vvedenie, tekst, perevod. In: Borovkov, A.K. (red.) *Tjurkologičeskie issledovanija*. Moskva-Leningrad. 214–232.
- Gharib, B. (2004): *Sogdian dictionary*. Tehran.
- Kakuk Zs. (1985): Huasztuanift. Manicheus bűnbánó ima. In: Kakuk Zs. et al. (szerk.) *Őrök kőbe vésvé. A régi török népek irodalmának kistükre a VII-től a XV. századig*. Budapest. 94–98.
- Kara Gy. (2011): Ujgur szövegek. In: Simon R. – Simonné Pesthy M. (szerk.) *Máni és a fény vallása. A manicheizmus forrásai*. Budapest. 195–211.
- Kósa G. (2011) A Fény buddhájának tanítása. A kínai manicheizmus szövegei. In: Simon R. – Simonné Pesthy M. (szerk.) *Máni és a fény vallása. A manicheizmus forrásai*. Budapest. 212–280.
- Kósa, G (2013): A kaméleon-misszió. A manicheus térítés technikái. In: Déri B. et al. (szerk.) *Conversio. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán 2011. szeptember 22–23-án tartott vallástudományi konferencia előadásai*. Budapest. 303–338.
- Le Coq, A.A. (1972): Chuastuanift, ein Sündenbekenntnis der manichäischen Auditores. Gefunden in Turfan (Chinesisch-Turkistan). In: Le Coq, A. A. et al. (hrsg.) *Sprachwissenschaftliche Ergebnisse der deutschen Turfan Forschung*. Band 1. Leipzig. 564–604.
- MacKenzie, D.N. (1986): *A concise Pahlavi dictionary*. London.
- Malov, S. E. (1951): *Pamjatniki drevnetjurskoj pis'mennosti. Teksty i issledovanija*. Moskva–Leningrad.
- Özertural, Z. (2008): *Der uigurische Manichäismus*. Wiesbaden.
- Özertural, Z. (2011): Die innere Gliederung des alttürkischen Beichttextes Huastvanift. In: Özertural, Z. & Wilkens, J. (eds.) *Der östliches Manichäismus. Gattungs- und Werksgeschichte. Vorträge des Göttinger Symposiums vom 4./5. März 2010*. Berlin–Boston 113–120
- Radloff, W. (1909): *Chuastuanit, das Bussgebet der Manichäer*. Hrsg. und übers. von W. Radloff. St.Petersburg.
- Simon R. – Simonné Pesthy M. (szerk.) (2011) *Máni és a fény vallása. A manicheizmus forrásai*. Budapest.
- Skjærø, P. O. (2006): *An Introduction to Manichaeism*. http://www.fas.harvard.edu/~iranian/Manicheism/Manicheism_I_Intro.pdf
- Sundermann, W. (1979): Namen von Göttern, Dämonen und Menschen in iranischen Versionen des manichäischen Mythos. *Altorientalische Forschungen* 6. 95–133.
- Sundermann, W. (1985): Die vierzehn Wunden der Lebendigen Seele. *Altorientalische Forschungen* 12. 288–295.
- Tuguševa, L. Ju. (2008): *Huastvanift. Manihejskoe pokajanie v grehah*. Sankt-Peterburg.

- Wilkens, J. (2003): *Altürkische Handschriften, Teil 9. – Buddhistische Beichttexte*. Stuttgart
- Zieme, P. (1966): Beiträge zur Erforschung des Xvästväñift. *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung* 12. 351–378.
- Zieme, P. (1975): *Manichäisch-türkische Texte. Texte, Übersetzung, Anmerkungen*. Berlin.

Internetes hivatkozások

Elf: <http://www.iranicaonline.org/articles/festivals-ii>

URL1: <http://www.bbaw.de/forschung/turfanforschung/dta/index.html>